

BOKMELDING

Leiv Bjelland

Arkivformidlingens hvordan og hvorfor

Bokanmeldelse av *#arkivdag – relevans, medvirkning, dialog*

Har arkivformidling blitt voksen, «has archives' outreach finally stepped into a phase of consolidation and development, leaving the first phase characterized by missionary work»? Dette spørsmålet innleder *#arkivdag – relevans, medvirkning, dialog*, en nylig utgitt antologi om arkivformidling. Antologien er basert på presentasjoner fra den nordiske arkivformidlingskonferansen i 2014¹. Som konferansen er boka et samnordisk prosjekt, med redaktører fra Finland, Sverige og Norge som i en årrekke har vært framtrepende proponenter – eller bør jeg si misjonærer – for arkivinstitusjonenes utadrettede virksomhet. Island er også representert i boka, samt en amerikansk stjerne.

Boka innledes av lengre kapitler av Bente Jensen og Ellen Røsjø, samt Eva Sjögren Zipsanes og Kate Theimers plenumsforedrag fra 2014-konferansen. Dernest følger fire tematiske bolker, arkiv som ressurs; arkiv, medvirkning og involvering; arkiv og digitale plattformer; og arkiv og kunst, som tematiserer ulike aspekter ved utadrettet arkivvirksomhet. De fire bolkene består av to–fem empiriske eksempler fra praksisfeltet samt et (i ett tilfelle to) innledningskapittel av mer generell

¹ Om lag 2/3 av presentasjonene på konferansen har blitt omarbeidet til bokkapitler. Blant presentasjonene fra konferansen som ikke er med er undertegnedes. Den var basert på et kapittel i en tidligere bok, *Formidling for framtida - tanker om arkiv* (red. Hilde Lange & Ulrike Spring, ABM-media 2013), og derfor ikke aktuell for ytterligere en bok.

og teoretisk karakter. Dette er et godt grep av redaktørene. Mange av de kortere empiriske kapitlene er forholdsvis case- og tidvis også prosess-orientert. Her finnes fortellinger om arkiv på festival, på Instagram og på Wikipedia, i tegneserie og kunstverk, for skolebarn og eldre, med mer. (Interessant nok er det ingen kapitler om utstillingsformatet – den mest klassiske formidlingsformen.) Mange av eksemplene er interessante og inspirerende, og til sammen gir de et bredt bilde av den utadrettede virksomheten som utføres av nordiske arkivarer. Dessuten er de, vil jeg tro, nyttige for andre institusjoner som vil forbedre sine publikumstjenester. Samtidig står de i fare for å bli temmelig hands-on, innimellom litt «så gjorde vi A, og det funket fint, så prøvde vi B, og det ga ikke så gode resultater», eller «det er lurt å sette seg delmål underveis». De mer overgripende innledningene til hver bolk, samt de innledende kapitlene til Jensen og Røsjø, Zipsane og Theimer, setter de case-orienterte kapitlene inn i en større ABM- eller arkivteoretisk sammenheng.

Det er i hovedsak såkalt postmoderne eller samfunnsorientert teori det dras veksler på her. Stikkord er deltakelse og samfunnsrelevans. «Det handlar om å gjera institusjonane til endringsagentar som tener samfunnet på best mogleg måte», skriver Åshild Andre Brekke og Ellen Røsjø (s. 132); dette kan fungere som slogan for mye av boka. I en lignende tone hevder Kate Theimer at arkivinstitusjonene tvinges til å redefinere seg fra å gi tilgang til spesielt interesserte (eller, med T.R. Schellenbergs ord fra 1956, å «bære vann og hugge ved til forskere»²) til å «add value to people's lives by increasing their understanding and appreciation of the past» (s. 43). Fine eksempler i boka på hvordan arkivinstitusjoner har bidratt til å engasjere og vekke interesse for fortida stammer blant annet fra Statsarkivet i Trondheim, Odense Stadsarkiv og, aller mest tydelig, Bergen byarkivs nettside om Årstad i Bergen.

Sammenlignet med tidligere ABM-media-publikasjoner jeg har sett er *#arkivdag* en påkostet publikasjon, rene praktboka: Stive permer, stort format og en mengde illustrasjoner. Disse bidrar til å presentere arkivinstitusjoner som møteplasser og sosiale arenaer, og ikke bare som dokumentlagre. Innimellom fungerer bildene imidlertid mest som rene illustrasjoner. Særlig påfallende synes jeg det er i kapittelet til Bente Jensen, Ann-Sofi Forsmark og Maria Larsson Östergren. Dette kapittelet setter søkelys på en interessant problemstilling: Hva skjer med de fysiske publikumslokalene når mer og mer av bruken sluses over på nett? I hvilken grad kan digitale plattformer og fysiske lokaler komplementere hverandre? Her hadde fotografier av arkitekturen og lokalene i de nye arkivinstitusjonene som beskrives (Stockholms stadsarkiv, Landsarkivet i Visby, Aalborg stadsarkiv) bidratt adskillig mer til forståelse av tematikken enn de bildene av gjester og arrangementer som tilbys.

Bidrar så boka til at arkivformidling forlater misjonsfasen og går inn i en konsolideringsfase? Hva ligger egentlig i dette? Én mulig tolkning er at felt i misjonsfasen hele tida må legitimere og forsvare seg selv. Jensen og Røsjø hevder i innledningen at man ikke lenger spør *om* men snarere *hvordan* formidling skal foregå. Mangfoldet av gjennomførte prosjekter som beskrives i de øvrige

² T.R. Schellenberg (2003 [1956]). *Modern archives. Principles and techniques*. Chicago: The Society of American Archivists

kapitlene dokumenterer at det er hold i påstanden. Slik sett har arkivformidling utvilsomt forlatt barndommen.

En annen tolkning av Jensen og Røsjøs skille mellom misjonsfasen og en senere, konsoliderende, fase, kan være om et felt har blitt modent nok til å utfordre seg selv; til å stille kritiske spørsmål til egen identitet og oppsøke sine egne blindsoner. Her synes jeg ikke *#arkivdag* innfrir i samme grad. Til det er argumentene litt for ensidige og ukritiske. Jeg skal gå nærmere inn på et par eksempler.

Zipsane støtter seg på Terry Cooks visjon om det deltakende arkivet fra 2012. Dette er i utgangspunktet et fornuftig valg, Cook er den kanskje viktigste teoretikeren i moderne arkivistikk og en sterk talsperson for arkivenes samfunnsrolle. Men Cooks syn på formidling er mer komplekst, og først og fremst artikulert 20 år tidligere. I en debatt på den canadiske arkivarforeningens årsmøte i 1990 støttet Cook opp om mer brukervennlige arkiv, var samtidig skeptisk til visse av holdningene som kom til uttrykk blant datidas formidlingsmisjonærer, bla. Timothy Ericson. Cook advarte mot å sette dagens publikum – skattebetalerne som finansierer offentlige arkivinstitusjoner – først, og gjøre arkiv til «McDonald's of Information, where everything is carefully measured to meet every customer profile and every market demographic – and the only things left on the shelf, behind the jar of Big Mac sauce, are quality and excellence»³. Også Barbara Craig gikk i rette med debattanter som argumenterte for publikums primat. «Our real clients are the records», skriver hun – ikke dagens skattebetalere.⁴

Standpunktene til Cook og Craig fra 1990 inneholder en nyanse som jeg ikke finner så mye av i boka. Jensen og Røsjø nevner riktignok Cooks artikkel, men i to-spenn med Timothy Ericson. At Cook og Ericson var motdebattanter nevnes imidlertid ikke. Derimot finnes ekko av den markedstenkinga Cook opponerte mot. Kate Theimer, keynote speaker på konferansen i 2014 og antologiens amerikanske representant, er den kanskje ledende ideologen for dagens publikumsorienterte arkiv, særlig kjent for archives 2-0-begrepet. Theimers kapittel i *#arkivdag* preges av økonomiske metaforer. Tidligere, i «the old business model», var arkivene råvareleverandør til forskere, som sto for detaljhandelen til publikum. I dag – pga. nettet (Theimer er her mer teknologideterministisk enn i andre tekster jeg har lest) – kan andre aktører enn arkiv konkurrere om kulturarvskonsumenter. For å vinne nye markedsandeler må arkivene henvende seg mer til publikum, og aktivt gjøre seg relevante. «Proving the relevance of archives *today* – not for a distant future – is needed» (s. 43; kursiv i originalen). Dette kan leses som en selvkritikk på vegne av en innadvendt profesjon, men det kan også sees som en vilje til å gi dagens brukere forrang for framtidens. Johanne Bergkvist og Unn Hovhaugens kapittel om Oslo

³ Cook, T. (1990). Viewing the World Upside Down: Reflections on the Theoretical Underpinnings of Archival Public Programming, i *Archivaria* # 31, s. 123. Artikkelen finnes, sammen med andre innlegg fra debatten, fritt tilgjengelig på nettet: <http://journals.sfu.ca/archivar/index.php/archivaria/issue/view/390>.

⁴ Craig, B. (1990). What are the Clients? Who are the Products? The Future of Archival Public Services in Perspective, i *Archivaria* # 31, s. 141.

byarkivs fattigdomsprosjekt er da et fint korrektiv. De peker på hvordan aktive publikumsrelasjoner bidrar til å skaffe til veie dokumentasjon fra grupper og organisasjoner som er underrepresenterte i arkivene, altså på samspillet mellom formidling og bevaring.

Alt i alt gir *#arkividag – relevans, medvirkning, dialog* et rikt bilde av arkivformidling i dag, gjennom cases av mange slag, som berikes av kapitler av mer teoretisk art. Boka er likevel først og fremst et praksisblikk. Kapitlene som knytter an til teoretiske aspekter er litt mindre kritiske enn jeg gjerne skulle sett; kanskje skyldes dette, som Jensen og Røsjø er inne på, at feltet fremdeles er tidlig i livsløpet. Det er dessuten ofte få referanser – det er jo i utgangspunktet konferansepresentasjoner – hvilket tidvis gjør det vanskelig å spore inspirasjonene og kildene for tekstene. Dette må vi likevel tåle. Bokas styrke, som dens svakhet, er at den er laget av insidere med førstehåndserfaringer med grenseflaten mellom arkivene og samfunnet.

#arkividag - relevans, medvirkning, dialog

Marit Hosar, Ellen Røsjø, Bente Jensen, Charlotte S.H. Jensen, Anna Ketola og Maria Larsson Östergren (red.)

ABM-media, 2016

256 s.

ISBN: 9788293298137